

Wunschová, Diana

[Lepilová, Květuše a kol. Text a kontext]

Opera Slavica. 2005, vol. 15, iss. 1, pp. 66-68

ISSN 1211-7676

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/117606>

Access Date: 19. 02. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

ponuky komparatistického výskumu, sústredil na časové i univerzálne „rámce“ umeleckej a estetickéj metódy, autora a textu i tak, že si všíma funkčnosť jednotlivých kategórií predovšetkým z historiografie, etiky, psychológie, teológie a preveruje ich „nosnosť“ a význam na podloží filozofie.

Látkový a tematický i personálny záber Jevhena Nachlika zostáva impozantný a jeho práca je cennou syntézou poznania spoločenských vied. Napokon na svoje zdroje z literárnej vedy upozorňuje sám i tým, že enumeruje autority (s. 12-13), ktorými sa inšpiroval. Aj to bude mať po čase svoj význam a následky v rozvíjaní priesniko do problému, ktorý Nachlik tematizoval vo svojej práci, že sa prelom tisícročí v európskych vedách sústredil na vyrávanie sa s romantizmom a mesianizmom v 19. a 20. storočí, alebo na reflektovanie kultúrnej prítomnosti na pozadí moderny, avantgárd a postmoderny prevažne v 20. a 21. storočí.

Najskôr to súvisí s tým, že konktinuita a kontext v spoločenských vedách sú tými brázdami, po ktorých sa pohybuje (i náš) osud ako ponuka, ba možno aj príležitosť byť pri tom a nestratiť sa v tom, čo vytvára pluralitu, ale predovšetkým formujú hodnoty a význam času v spojení s dejinami človeka a civilizovanej spoločnosti v zrýchľovanom pohybe a zložitých premenách.

Viera Žemberová

K. Lepilová a kol.: Text a kontext. (Symposium – kulatý stůl dne 27. března 2003) Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, Ostrava 2003, 88 s., ISBN 80-7042-628-4.

Dne 27. března 2003 se na Ostravské univerzitě konala IV. mezinárodní studentská vědecká konference „Nastupující generace rusistů“. Následující den bylo uspořádáno malé symposium jako tzv. kulatý stůl profesionálů. Toto se organizátorce K. Lepilové navíc podařilo zrealizovat v místnosti, v jejímž centru je skutečně reálný kulatý stůl pro společnou problematiku lingvistů, translatoLOGŮ, kulturoLOGŮ, historiků a teoretiků literatury. Veškeré příspěvky k tomuto vědeckému zasedání jsou otištěny v úplnosti v první části tohoto sborníku. Účastníci symposia vyjadřovali své podnětné myšlenky, směřující od definic textu k hranicím kontextu, od textu jako dialogu a poselství ke vztahu nových komunikačních technologií a textu aj. Debata účastníků je zaznamenána v úryvcích ve druhé části tohoto sborníku. Kromě toho je symposium dokumentováno i audiovizuálně.

V úvodním příspěvku „Život uměleckého textu v kontextu člověka (čas a prostor)“ autorka K. Lepilová uvádí, že pro charakteristiku textu jako procesu je produktivní komunikační aspekt, vývoj způsobu komunikace autora s adresátem. V momentě vzniku je text v architektonických vztazích k jiným textům a tento text zakládá možnost existence mezitextových vztahů, autorem dokonce nezamýšlených. Za jeden z nejagresivnějších kontextů slovesného textu považuje obraz multimediální sféry. I přes různé způsoby recepce zůstává však hermeneutický kruh nadále zachován: každý dílčí poznatek musí být pochopen jen z celku souvislostí, jimž lze ovšem porozumět zase jen pochopením dílčích poznatků.

V příspěvku „Text a kontext“ autorka E. Demlová uvádí, že text je jazykový projev, komplexní, uspořádaná promluva, psaná i mluvená a kontext je jedna z relevantních složek komunikační situace. Důraz na kontext a situaci je významnou změnou v komunikačně po-

jaté výuce a v translologii, dochází k odklonu od izolovaných jazykových vyjádření a orientaci na komplexní jazykové projevy v určité komunikační situaci.

E. Gromová se v příspěvku „*Text a kontext v mezikultúrnej komunikácii*“ zabývá výkladem pojmů text a kontext z hlediska současných lingvistických teorií s přepojením na mezikulturní komunikaci. Poukazuje na nejednotnost chápání pojmů. Uvádí mimo jiné, že text je produktem aktivity jak odesílatele, tak příjemce, proto je nutné text chápat dvojitým způsobem: jako produkt a jako proces. Text a kontext chápe jako dva neoddělitelné aspekty komunikace. Bádání v oblasti mezikulturní komunikace považuje za důležité obzvlášť pro překladatele a tlumočnický, jejichž úkolem je nejen konfrontovat jazyková vyjádření s jejich kontexty, ale i s příslušnými kontexty kultury.

V příspěvku „*O textu a translaci*“ uvádí **M. Hrdlička** několik názorů na lingvistiku textu. Uvádí zde a porovnáává názory jak domácích, tak zahraničních badatelů. Zabývá se rovněž internetovými texty – jako novým typem kontaktní komunikace, která se uskutečňuje na základě specifických textů. Autor uvádí, že se jedná o specifickou komunikační situaci, která má svoje nekonvenční pravidla. V rámci „internetové komunikace“ se podle jeho názoru rodí nový komunikačně textový fenomén. Dále autor příspěvku charakterizuje text z hlediska teorie překladu.

V příspěvku „*Tři typy ekphrase*“ se **D. Kšicová** zabývá v souvislosti s kontextem užíváním různých znakových systémů. Autorka uvádí, že při výzkumu ruské moderny, secese a rané avantgardy v evropském kontextu vyvstává problém ekphrase v nových souvislostech. J. Heffernan definuje ekphrasi jako „slovní vyjádření vizuální kreač; v praxi se však může jednat o její zrcadlový projev – o „vizuální vyjádření slovní prezentace“. Při sledování tvorby N. K. Rericha nachází vnitřní souvislost mezi jeho básnickým a výtvarným dílem. Zmiňuje i vztah inspirační, kdy se jeden typ umění stává podnětem k vytvoření díla užívajícího jiného znakového systému. Jako příklad transformace několika inspiračních zdrojů uvádí Puškinovu báseň *Socha v Carskoselském parku*. Nejdříve došlo k sochařskému vyjádření závěru Lafontainovy bajky *Dívka a džbán*, následovala nová transpozice výtvarného objektu do znakové řeči básnického textu. Jako třetí typ ekphrase uvádí autorka ilustrace, počítající s bezprostředním kontaktem s dílem, jež se stalo jejich podnětem. Jedná se o poemu M. Cvetajevové *Upír*, která vzbudila pozornost ruské malířky N. S. Gončarovové.

Následuje příspěvek **M. Kusé** „*Překlad „filmových textov“ v kontexte doby. Interdisciplinárne(?) úvahy o jednom pomedzi umeleckého prekladu*“. Autorka poukazuje na změny v posledních letech a na jejich vliv v oblasti filmových textů. Má na mysli změny posledních 10-15 let, související s ekonomickým, politickým, sociálním a kulturním „otevřením se“ světu, které stimulují překladatelské a tlumočnické aktivity. V této souvislosti zmiňuje možnosti, které v době měnících se geopolitických a ekonomických okolností přicházejí v úvahu při překladu či tlumočení „filmových textů“ různého původu, různých charakterů v různých kontextech. Při svých úvahách má na mysli didaktické a další translologické souvislosti.

M. Mikulášek je autorem následujícího příspěvku „*Korelace „kontextu“, „scopu“, „znaku-významu“ v metodologické intenci rané hermeneutiky*“. V úvodu poukazuje na fakt, že jen těžko lze pochopit pohyb v dialektické vazbě dvou intencí (orientace „gramatické“ a „duchovně vědné“ v souvislosti se zkoumáním „umění“ slovesného), z nichž se formovaly přístupy, které dominují v literárněvědné interpretaci 20. století, pokud se nepřehlédne k jejich evolučním východiskům a k samotnému procesu formování umění

výkladu, tzv. hermeneutiky. Autor zmiňuje ranou fázi hermeneutické interpretace, která byla formována s postupem času na rozmezí teologie, filozofie a filologie. Začíná příklady z doby antiky a pokračuje svůj výčet až do našich dob. Zvláštní pozornost věnuje formování koncepce hermeneutické exegeze.

V příspěvku „*Text a kontext jako reflexe pokusů o transcendenci literární vědy*“ I. Pospíšil připomíná, že problém textu a kontextu provází také literární vědu (vedle jazykovědy a jiných disciplín) po celou dobu její existence. V pojmu „text“ je zakódován dvojitý, ambivalentní význam: jednak jistá uzavřenost, jednak souvislost a kontinuita. Termín „kontext“ je pak volným pokračováním potenciální otevřenosti pojmu text a mezi různými literárněvědnými metodami jsou rozdíly spočívající v různém používání a manipulaci s těmito pojmy.

J. Vorel nazval svůj příspěvek „*Mýtus v románu A. Bělého „Petrohrad“*“. M. Eliade definuje mýtus jako určitý způsob bytí v tomto světě, jako fenomén vyjadřující „absolutní pravdu, jako posvátný příběh, nadlidské zjevení“. V archaických společnostech se mýtus stal příkladným a opakovatelným. Podle C. G. Junga však mýtus v moderních společnostech ztrácí na civilizační úrovni své dominantní postavení. Člověk hledající svoji duši prožívá jakýsi návrat k mýtu jako obrovskému duchovnímu zdroji vracejícímu tvořivé síly. Bělého Petrohrad je popisován jako matematický bod, který nemá rozměry, jako beztvářý a nezjevný prostor ponořený do nehlubšího spánku, což vyvolává představu mýtického chaosu před stvořením. Člověk v tomto prostoru kolem sebe marně hledá pevný bod, vše se však stává substanciální nicotou.

Jako poslední je do sborníku zařazen příspěvek M. Zadražilové „*Aktualizované kontexty jako výzva k reinterpretaci díla (leitmotivy smrti v Bláznivé lodi Olgy Foršové)*“. Autorka uvádí, že existují dva odlišné způsoby četby textů, přicházejících z jiné kulturní epochy – četba „profesionálních čtenářů“ zasvěcených do „jazyka“ již vzdálené kulturní epochy, směřující k překlenutí historické distance od textu porozuměním jeho řeči, a četba konzumentů, nezátížených tímto břemenem minulosti. Ta se leckdy rozchází s prvotní intencí autora, avšak zároveň může odhalit v díle nepředpokládané významy a souvislosti. V rámci prvního typu čtení se mohou objevit nečekané aktualizace některých aspektů notoricky známého literárního díla. Z tohoto hlediska se autorka příspěvku zabývá románem O. Foršové. Uvádí, že při prvotním čtení románu po jeho prvním vydání vnímali čtenáři text jako potvrzení vlastních pocitů, mezi něž patřila i jistota, že existovalo zvláštní sepětí mezi agonii Petrohradu a předsmrtným rozmachem ještě žijící petrohradské kultury. V nových kontextech se ukazuje, že Bláznivá loď byla prozíravým, iluzí zbaveným zjevením do různých tváří smrti – smrti básníků, smrti lodi a smrti kultury, v níž byla autorka zakotvena.

Po příspěvcích následuje další část sborníku, v níž je možné seznámit se s úryvky z diskursu zúčastněných. Sborník uzavírají abecedně řazené informace o autorech a fotky účastníků sympozia u kulatého stolu.

Diana Wunschová